

OTROPONIMIK INGLIZ, RUS VA O'ZBEK URBANONIMLARI TIZIMIDAGI YODGORLIKLAR

Mirzayeva Dilshoda Ikromjonovna

f.f.f.d, katta o'qituvchi, Farg'ona davlat universiteti, ingliz tili kafedrasini mudiri

Isroilova Shoxida Dexqonovna

Farg'ona davlat universiteti, lingvistika (ingliz tili) 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7271911>

Annotatsiya. Ushbu maqolada antroponimik ingliz, rus va o'zbek tillarida urbanonimlar tizimidagi yodgorliklar haqida hamda urbanonim so'zlar haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: ontronimik, urbanonim, yodgorlik, nutq, tushuncha.

ПАМЯТНИКИ В СИСТЕМЕ ОТРОПОНИМИЧЕСКИХ АНГЛИЙСКИХ, РУССКИХ И УЗБЕКСКИХ ГОРОДСКИХ НАЗВАНИЙ

Аннотация. В данной статье рассматриваются памятники в системе антропонимических английских, русских и узбекских урбанонимов и урбанонимных слов.

Ключевые слова: онтроним, урбаноним, памятник, речь, концепт.

MONUMENTS IN THE SYSTEM OF OTROPONYMIC ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK URBAN NAMES

Abstract. This article covers monuments in the system of anthroponymic English, Russian and Uzbek urbanonyms and urbanonymous words.

Key words: ontronymic, urbanonym, monument, speech, concept.

KIRISH

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ilmiy tadqiqotlarning globallashuvi va xalqarolashuvi so'nggi bir necha o'n yilliklarda ilmiy bilimlarning jadal to'planishiga olib keldi. Agar bir necha o'n yillar oldin tarmoq lug'atlari ma'lum bir ilmiy sohada mavjud bo'lgan atamalarning to'g'ri tasvirini bera olgan bo'lsa, hozirda bunday vaziyatni amalga oshirish deyarli mumkin emas. Shunday qilib, yaqin kelajakda zamonaviy tilshunoslikdagi nutq kabi asosiy atamaning aniq ta'rifini o'z ichiga olgan ma'lumotnoma paydo bo'lishini tasavvur qilish qiyin, bu nafaqat uning ma'nosi, balki talaffuzi bo'yicha ham tortishuvlarga sabab bo'ladi. zamonaviy antropotsentrik paradigma tushunchasi atamasi uchun fundamental ahamiyatga ega ekanligini bir ma'noda tushunish. Mavjud muammolar nafaqat mavjud ilmiy maktablar va tendentsiyalarda bir xil hodisani tushunishga turli yondashuvlar mavjudligi, balki ba'zan mahalliy va xorijiy terminologiya o'rtasidagi ob'ektiv tafovutlar bilan ham yuzaga keladi. Ko'rinib turibdiki, xalqaro ilmiy aloqalarning rivojlanishi, rus olimlarini jahon ilm-faniga integratsiya qilish vazifasini amalga oshirish bilan birga, mavjud terminologiyani, xususan, gumanitar fanlar doirasidagi terminologiyani birlashtirish va optimallashtirish zarurati paydo bo'ldi.

Asosiy N.V.Podolskayaning "Rus onomastik terminologiyasi lug'ati"ning ikki nashri,ularning tarixini A.V.ning monografiyalaridan birida topish mumkin. Bu ma'lumotnomalar ma'lum darajada onomastikaga oid mavjud terminologiyani ma'lum muddatga birlashtirish imkonini berdi va yosh tadqiqotchilarga yaxshi yordam bo'ldi. Biroq, 1980-yillarda va ayniqsa 1990-2000-yillarda, o'zbek onomastikasining jadal rivojlanishi boshlanganda hamma narsa o'zgardi, bu esa yangi atamalarning tasavvur qilib bo'lmaydigan to'lqiniga olib keldi. Afsuski, bu nafaqat yangi, ilgari ta'riflanmagan hodisalarni ilmiy muomalaga kiritish yoki mahalliy va xorijiy terminologiyani sinxronlashtirish zarurati bilan, balki boshqa sabablarga

ko'ra ham edi: ba'zi "olimlar" uchun yangi atamani kiritish yagona yo'l edi. Terminlar ixtiro qilinishing yana bir sababi oddiy tilshunoslarning fanning mavjud terminologiyasi bilan tanish emasligi edi, bu neonomastikada chop etilgan ko'plab nashrlarda aniq ko'rinadi.

METOD VA METODOLOGIYASI

Ingliz tilidagi onomastikada u yoki bu sonni so'z birikmasi bilan belgilash odat tusiga kirgan: shaxsnomi (antroponim), firma nomi (bizning an'alarimizda ergonim) va hokazo. "Qit'a" onomastikasi, jumladan, slavyan tizimlari, yunoncha-lotinch qo'shma so'zlar bilan, asosan oxirgi-onim bilan ishlaydi va bu final qo'shilgan yunon ildizining keng semantikasi tufayli, hatto terminning shaffof ichki shakli bilan yunon tilini bilish har doim ham kontseptsiya chegaralarini aniqlashga imkon bermaydi. Ifodalar rejasini saqlab qolishda va terminologik tizimlarni taqqoslashda, hatto bir atama tizimi doirasida atama mazmuni rejasini nomuvofiqliklar va qayta ko'rib chiqish mumkin. Birinchisiga misol qilib, rus an'alarida "odam qo'li bilan ishlab chiqarilgan yoki qazi bolingan noyob moddiy madaniyat obyektining to'g'rinomi" deb tushunilgan xrematonim (va xrematonimiyaning hosilasi va boshqalar) atamasi misol bo'ladi va g'arbiy slavyan Vyanskayada "erga o'rnatilmagan inson mehnati asarining to'g'rinomi" sifatida ishlatiladi "o'ziga xos" sxemasining yo'qolishi bilan, lekin "bo'sh" qo'shilishi bilan. Mos kelmaslikning ikkinchi versiyasiga misol sifatida "Rus onomastik terminologiyasi lug'ati"ning birinchi nashrida "tur, tovar, tovar belgisini belgilash uchun nom" deb tushunilgan pragmatonym atamasi va keyingi nashrda "odamlar faoliyatining pragmatik sohasida amaliyot bilan bog'liq bo'lgan, predmet sohasi poreonim, domonim, agronim bilan bog'liq denotatsiyalarga ega bo'lgan turli toifadagi tegishli nomlarni " shartli belgi sifatida birlashtirgan. Biroq, so'nggi ma'noda atama mahalliy onomastikada talab qilinmagan bo'lib chiqdi.

Urbanonimikkasi o'tmishdagi tarixiy, etnik, madaniy, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni aks ettiruvchi shaharlararo ob'yektlarning onimik makonining uzoq vaqt shakllanishi natijasidir. Urbanonimlar onomastikaning bir qismi sifatida godonim - "shahardagi chiziqli ob'ektning nomi, shu jumladan xiyobon, ko'cha, chiziq, xiyobon, o'tish joyi, bulvar, qirg'oq"; agoronim – "shahar maydoni, bozor nomi"; dafn qilamiz - "shaharning bir qismi, jumladan, tuman, kvartal, parkning nomi".

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Zamonaviy onomastikada shaharlararo ko'chalarga nom berish va ularni tasniflash muammosiga bag'ishlangan qator ilmiy ishlar mavjud. Urbanonimlar A.M.Mezenko, M.V.Gorbanevskiy, R.V.Razumov, T.V.Shmeleva, L.V.Egorova asarlarida keltirilgan bo'lib, tadqiqot materiallari Belarus va Rossiya shaharlari ko'chalarining nomlari bo'lgan. Shu nuqtai nazardan, hali onomatologlarning diqqat-e'tibori ob'ektiga aylanmagan Termiz shahrining urbanonimik makonini lingvistik jihatdan tashkil etish biz uchun dolzarb bo'lib tuyuladi.

Termiz — O'zbekiston Respublikasining janubiy shahri, Surxondaryo viloyatining ma'muriy markazi, Amudaryo bo'yida joylashgan. Termiz tarixi 2500 yildan ortiq tarixga ega. Uning ko'p asrlik yilnomasi uning tarixiy merosi bilan bog'liq bo'lgan hukmdorlar, sarkardalar, shoir va yozuvchilar, olimlar, faylasuflar va dinshunoslarning nomlari bilan bog'liq bo'lib, ularning nomlari shaharlararo ob'ektlarning yodgorlik nomlari tarkibida abadiylashtirilgan. Yodgorliklar - bu "shaxs, voqea, joy, kamroq tashkilot xotirasiga berilgan ism" [Podolskaya: 119], bu madaniy va tarixiy xotirani avlodan-avlodga saqlash va etkazish usullaridan biridir.

Nashrimizda biz gononimlarning leksik-semantik turlarini (aniqrog'i, ko'chalar) ko'rib chiqishga harakat qildik, ularning ononim qismi antroponimlar bilan ifodalanadi. xotiralar .

Otroponimik onimlar shaxs yoki kishilar guruhi ega bo'lishi mumkin bo'lgan tegishli nomdan yasaladi. Bir qator leksik-semantik tasniflar mavjud bo'lib, ularning asosini tegishli nomning antroponimik atributi tashkil etadi. Bu erda professor A.M.ning tasnifini ta'kidlash kerak. Mezenko, unga ko'ra "turli shaxslarga ma'lum munosabatni belgilaydigan ismlar" quyidagi kichik guruhlarga bo'linadi: turli siyosiy arboblarning nomlaridan tuzilgan ismlar - bag'ishlashlar; qo'zg'olonlar, inqiloblar va urushlar qatnashchilarining familiyalaridan tuzilgan ism-bag'ishlar; fan, madaniyat va san'at arboblari nomidan tuzilgan nom-bag'ishlar.

Urbanonimlarni o'rganishda Termiz shahar hokimligining axborot bazasi, ma'lumotnomalar, yo'riqnomalar va internet resurslari asosidagi ma'lumotlardan foydalandik. Tahlillar natijasida biz shahar ko'chalari nomlari uchun quyidagi turtki asoslarini aniqladik.

1. Shoir va yozuvchilar sharafiga berilgan ismlar:

Xisrav Dehlaviy ko'chasi (Xisrava ko'chasi. Dehlaviy), *Fuzuliy ko'chasi* (Fuzuliy ko'chasi), *Abay ko'chasi* (Abay ko'chasi), *Umar Hayyom ko'chasi* (Umar Xayom st.), *Jaloliddin Rumiy ko'chasi* (Jaloliddin ko'chasi. Rumiy), *Ro'dakiy ko'chasi* (Rudakiy ko'chasi), *Loxutiy ko'chasi* (*Laxuti ko'chasi*), *Alisher Navoiy ko'chasi* (Alisher Navoiy ko'chasi), *Cho'lpon ko'chasi* (Chulpon ko'chasi), *Boborahim Mashrab ko'chasi* (Babarahim Mashrab), *Muqimiy ko'chasi* (Mukimi ko'chasi), *Ogahiy ko'chasi* (Agaxi ko'chasi), *Sobir Termiziy ko'chasi* (Sobir ko'chasi. Termiziy) va boshqalar (57,14%)

2. Faylasuflar, din olimlari sharafiga berilgan ismlar:

Va bu Nasr Foroby ko'chasi (Abu Nasr ko'chasi . Forobiy), *Muqanna ko'chasi* (Mukanna ko'chasi), *Bahovuddin Naqshbandiy ko'chasi* (Bahovuddin ko'chasi . Naqshbandiy), *Imom Al - Buxoriy ko'chasi* (Muqaddas Imom Al-Buxoriy), *Iso -A t Termiziy ko'chasi* (st. Iso At-Termiziy), *Xakim A t - Termiziy ko'chasi* (Hakim ko'chasi. at-Termiziy) va boshqalar (19,04%)

3. Olimlar sharafiga berilgan ismlar:

Ali Qushchi ko'chasi (ko'chasi Ali Qushchi), *Koshiy ko'chasi* (ko'chasi Kashi), *Mirzo Ulug'bek ko'chasi* (Mirzo Ulug'bek ko'chasi), *Ulug'bek yulduzi ko'chasi* (Ulug'bek yulduzlari), *Beruniy ko'chasi* (Biruniy st.), *Ibn . Sino ko'chasi* (Ibn Sino ko'chasi), *Mahmud Qoshg'ariy ko'chasi* (Mahmud ko'chasi. Qoshg'ariy) va boshqalar (12,69%)

4. Davlat, siyosat arboblari, qahramonlar sharafiga berilgan ismlar:

Islom Karimov ko'chasi (*Islom Karimov ko'chasi*), *Amir Temur ko'chasi* (Amir Temur ko'chasi), *Jaloliddin Manguberdi ko'chasi* (Jaloliddin ko'chasi Manguberdi), *Shiroq ko'chasi* (Shirak ko'chasi). (7,93%)

Bo'yoq (1,58%) — *Saroymulxonim ko'chasi* (Saraymulxonim ko'chasi . Saroymulxonim Amir Temurning to'ng'ich xotini) va *Kamoliddin ko'chasi* (Kamoliddin ko'chasi. Behzod . Kamoloddin Behzod fors miniatyura rassomi).

Antroponimikadan nomzod ko'rsatish printsiplari memorativlar turli mamlakatlar godonimlari tizimida mavjud . O'rganishimiz natijasida biz bir umumiylikni aniqladik – Termiz shahrining aksariyat antroponimik ko'cha nomlari shoir va yozuvchilar nomlari bilan ifodalangan – 57,14% , ular respublikaning ko'plab shaharlari va ko'cha nomlarida salmoqli o'rinni egallaydi. boshqa davlatlar. Ayniqsa, faylasuflar va ilohiyotshunoslar tomonidan ifodalangan foizlarda ikkinchi guruh (19,04%) alohida e'tiborga loyiqdir. Buning sababi, O'zbekiston azaldan islom ilm-fanining ilg'or g'oyalari beshigi hisoblangan.

XULOSA

Tabiiyki, yodgorliklarni o'rganishga ko'proq e'tibor berilishi kerak. Antroponimikaning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish urbanonimlar-esdaliklar, turli mamlakatlardagi turli tarixiy shaharlarning onomastik didini aniqlash, onomastika, tarix va madaniyat tilshunosligi uchun shubhasiz qiziqish uyg'otadigan shaharlararo ob'ektlar modellarining eng ko'p uchraydigan nomlarining ishlash xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi .

REFERENCES

1. Mezenko A.M. Belarusiyaning urbanonimiyasi . Minsk, 1991 yil.
2. Podolskaya N.V. Rus onomastik terminologiya lug'ati. M., 1988 yil.
3. Berezovich, E.L. (2001). Zamonaviy sahnada rus onomastika. Izvestiya Akademii nauk. Seriya adabiyoti i yozika, 60/6:34-46 .(Rustilida).
4. Abbasova, N. (2019). Using effective techniques for developing critical thinking of the learners while teaching english proverbs and sayings. Scientific journal of the Fergana State University, 2(3), 107-110.
5. Рахмонова, Д. М. МУЛОҚОТНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАРИ: ПРОФИЛАКТИКА И СПЕКТОРЛАРИНИНГ ДЕВИАНТ ХУЎҚ-АТВОРЛИ ФУҚАРОЛАР БИЛАНИШЛАШ МУАММОЛАРИ. INVOLTA.
6. Rahmonova, D., & Boychayeva, D. (2019). TASK-BASED LANGUAGE TEACHING APPROACH IN ESP CLASSROOM. Theoretical & Applied Science, (12), 173-175.
7. Uzakova, L. (2021). О 'ZBEK VA INGLIZ NUTQIY ETIKETLARINING QIYOSIY TADQIQI. Scientific progress, 1(3), 213-216.
8. Uzakova, Q. Y. (2021). OLIY TEXNIKA TA'LIMI TIZIMIDA TALABALARINING KOMMUNIKATIV MULOQOT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING DEONTOLOGIK ASOSLARI. Academic research in educational sciences, 2(6), 641-645.
9. Ravshanovna, G. N. (2019). TRAINING THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO INNOVATION ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION SYSTEM. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).
10. Ravshanovna, G. N., & Ahmadjanovna, E. T. U. (2021). Methodological characteristics of formation of tolerance skill pupils in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1623-1628.
11. Mirzayeva, D. (2021). PROVERBS AND SAYINGS AS A PRODUCT OF THE NATION'S COGNITIVE THINKING. In Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference (Vol. 1, No. 2).
12. Мирзаева, Д. И. (2017). АНАЛИЗ ДИСКУРСА УЧЕНИЯ И ИЗУЧЕНИЯ. Актуальные научные исследования в современном мире, (4-2), 73-75.
13. Mirzayeva, D. (2019). THE CONCEPT OF " FRIENDSHIP " IN UZBEK AND ENGLISH LINGUISTIC CULTURE. Мирская наука, (11), 29-32.
14. Mirzaeva, D. I. (2020). THE ROLE OF PAREMIOLOGY IN THE LANGUAGE SYSTEM. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(6), 245-251.